

OBOROVÁ INFORMAČNÍ BRÁNA KIV

Strategie Oborové informační brány KIV (OIBK)
(pracovní materiál k ověření a upřesnění v pilotním projektu - verze 1.1, 25.2.2005)

Obsah

Definice záběru brány

- [Definice cílové skupiny](#)
- [Definice informačních potřeb cílové skupiny](#)
- [Definice cílů a záměrů](#)
- [Definice obsahového záběru](#)
- [Definice přijatelných typů zdrojů](#)
- [Definice přijatelných stupňů obtížnosti percepce zdrojů](#)
- [Definice přijatelných zdrojů podle dostupnosti](#)
- [Definice přijatelných zdrojů dle technologie](#)
- [Definice přijatelnosti zdrojů vyžadujících registraci](#)
- [Definice speciálních potřeb cílové skupiny](#)
- [Rozhodnutí o granularitě](#)
- [Rozhodnutí o kvalitě zdrojů pro katalogizaci](#)
- [Definice geografického vymezení](#)
- [Definice jazyka vzhledem k cílové skupině](#)

Kvalitativní kritéria výběru dokumentů

- [obsahová](#)
- [formální](#)
- [procesová kritéria](#)

Definice cílové skupiny

Odborní pracovníci knihoven a informační pracovníci informačních institucí; studenti a pedagogové středních a vysokých škol oboru knihovnictví a informační studia. Dominantní věkovou skupinou* v této oblasti jsou pracovníci knihoven ve věku 30-50 let. Kvalifikační skladba cílové skupiny: v případě veřejných knihoven 46,5% středoškolské vzdělání knihovnického typu, 30,6% pracovníci se středním vzděláním neknihovnického zaměření, 18,4% vysokoškolsky vzdělaných pracovníků, z toho 12,5% s vysokou školou knihovnického typu, 5,9% s vysokou školou neknihovnického zaměření, 4,5% pracovníci se základním vzděláním; v případě specializovaných knihoven 32,8% středoškolské vzdělání knihovnického typu, 26,4% pracovníci se středním vzděláním neknihovnického zaměření, 21,4% vysokoškolsky vzdělaných pracovníků neknihovnického zaměření a 16% vysokoškolsky vzdělaných knihovníků. Z hlediska zastoupení pohlaví převažovaly ve veřejných knihovnách ženy - muži tvořili v průměru 6,3%, v některých typech specializovaných knihoven je feminizace nižší, podíl mužů dosahuje ke 20%. Velké knihovny - státní vědecké (dnes krajské) a velké městské mají podíl odborných knihovníků s více než desetiletou praxí 43-45%, podíl takových pracovníků v místní knihovnách a knihovnách v malých městech činí 80-100%. Ústřední odborné a vysokoškolské knihovny mají podíl knihovníků s více než desetiletou praxí dosahující 35-40%, všechny ostatní knihovny tento podíl prokazovaly ve výši cca 50%. V cílové skupině se nepředpokládá vysoký podíl pracovníků zdravotně handicapovaných tak, že by to mělo významný vliv na projekt oborové brány, snad s výjimkou lehčích zrakových vad. Existují ojedinělé případy těžšího postižení.

*Pozn.: údaje jsou čerpány z výzkumu Analýza věkové, vzdělanostní a mzdové struktury pracovníků knihoven v ČR, 2000, <http://knihovnam.nkp.cz/docs/ANALMZDOV1407.pdf>. Aktuální údaje budou k dispozici v roce 2005.

Definice informačních potřeb cílové skupiny

- Aktuální informace dotýkající se praxe
- Metodické materiály k určitým úkolům praxe
- Legislativní materiály
- Příručky - katalogizační pravidla apod.
- Studijní materiály na vyšší odborné úrovni
- Materiály k teorii informační a knihovnické vědy

Základním rysem výběru je obsahové určení PRO KNIHOVNÍKY A INFORMAČNÍ PRACOVNÍKY (tj. pracovníky, studenty a pedagogy oboru KIV), nikoli pro čtenářskou obec knihoven a informačních pracovišť (např. tedy dokumentační databáze oboru, ale nikoli OPAC, metodické materiály k určitým akcím, ale nikoli oznámení o těchto akcích určená čtenářům a pod.). Prvořadí jsou uživatelé z oboru KIV, nikoliv z dalších příbuzných oborů.

Problém: Informační potřeby knihovníků a informačních pracovníků jsou širší než jádro oboru a přesahují do řady příbuzných oborů (např. související legislativa obcí, oblast místní kultury apod.) - při respektování se nepovede

účinně omezit záběr brány. Řešení - tvorba více tematických bran přístupných z JIB (vzdělávání, nakladatelská oblast, historie...)

Lze vyloučit populární publikace pro širší veřejnost.

Dále vyloučit velmi krátké efemerní články, oznámení, zprávy, "tečky".

Definice cílů a záměrů (harmonizace záměrů s dosažitelnými cíli a se zdroji, které jsou k dispozici)

Dlouhodobý záměr: rutinní provoz tematického portálu zahrnujícího v relativní úplnosti domácí (české) aktuální zdroje informací oboru knihovnictví a informační vědy zveřejněné na internetu, výběrově informační zdroje z příbuzných (hraničních) oborů klíčového významu pro obor a nejvýznamnější zahraniční zdroje (ve smyslu obdobných zahraničních bran a tematických rozcestníků) za využití ručního i automatizovaného sběru a zpracovávání informačních zdrojů a nejnovějších informačních technologií pro tento účel vhodných, vypracování oborové systematické klasifikace a oborového tezauru pro účely věcného popisu informačních zdrojů oboru

Krátkodobý záměr: vypracování pilotního projektu tematického portálu oboru knihovnictví a informační vědy vč. definic obsahových, formálních a kvalitativních filtrů pro výběr relevantních informačních dokumentů, test pracovní náročnosti výběru, zpracovávání a údržby souboru záznamů relevantních informačních dokumentů na vzorku institucí zabývajících se mj. zveřejňováním relevantních informací na svých internetových stránkách (Národní knihovna ČR, krajské knihovny, 1-2 specializované knihovny, 2-3 internetové prezentace z příbuzných oborů). Vypracování časových snímků jednotlivých agend práce brány (vyhledávání zdrojů, jejich analýza, zpracování do databáze brány, údržba souboru záznamů brány) a kvalifikovaný odhad pracovní a finanční náročnosti dalšího provozu brány, sladění s disponibilními personálními a finančními zdroji, definice a vyladění uživatelského a pracovního rozhraní brány, testovací poloprovoz.

Definice obsahového záběru brány (definice zahrnovaných zdrojů, definice zdrojů, které z nějakých důvodů nebudou zahrnuty)

- Tematickému vymezení musí odpovídat alespoň 50% obsahu
- Do výběru nepatří nic, co je zaměřeno obecně (např. obecně na architekturu, příručky práce s internetem, příručky o práci s počítačem, knihy o obecných dějinách apod.
- Nepoužívat hledisko typu "toto by knihovníky mohlo zajímat" – předpokládáme užívání tematické brány příbuzných oborů.
- Vždy musí jít o knihovnické hledisko obsažené už ve zdroji (ne o čárovém kódu, protože se v knihovnách, ale o využívání čárového kódu ve výpůjčním protokolu)

Kritérium je nejspornější vzhledem k multioborovému charakteru KIV. Chápejme toto omezení jako startovní kritérium, které lze korigovat po

provedeném průzkumu uživatelů asi po roce provozu brány. Záleží i na tom, jak se budou vyvíjet tématické brány příbuzných oborů v rámci JIB.

Pilotní provoz ukázal některé problémy plynoucí z multioborového charakteru KIV a potřeb praxe, které musí zpracovatel subjektivně zvážit.

Příklady:

Zařazeny dokumenty, které vykládají autorský nebo tiskový zákon z knihovnického hlediska, v důsledcích pro knihovní služby. Pak lze prolomit ohraničení oboru a zařadit samotný zákon, aby informace byla kompletní.

Knihovnické hledisko je implicitní. Např. oddíl věnovaný handicapovaným na stránkách veřejné knihovny. Přímých zmínek o knihovních službách pro ně je minimálně, jde však už o službu samu a o preferované téma. Spíše nezařadit, výjimečně zvážit podle obsahových kritérií.

Výukové materiály na WWW stránkách veřejných knihoven. Zpravidla doplňky ke kurzům, které knihovna pořádá. Informace o kurzech spadají do obsahového záběru brány, učební materiály nikoliv, pokud kurz není knihovnický. U kurzů pro knihovníky zvážit (např. jazykový kurz pro knihovníky může být obecný nebo zaměřený na odborný jazyk).

Obsahově lze výběr vymežit následujícími základními skupinami Konspektu:

Základní

00	Věda.Všeobecnosti. Základy vědy a kultury. Vědecká práce
01	Bibliografie. Katalogy
02	Knihovnictví
021	Funkce, význam a využívání knihoven
022	Budovy, areály a zařízení knihoven
023	Řízení knihoven
025	Organizace knihoven a knihovních fondů
025.3/4	Katalogizace. Selekční jazyky
026/027	Knihovny
026	Odborné/speciální knihovny
027	Univerzální knihovny. Veřejné knihovny
028	Čtení. Četba
09	Rukopisy, prvotisky, staré tisky. Vzácná a pozoruhodná díla
095/096	Vzácná díla
316.77	Informační věda
655	Polygrafie, vydavatelé, knižní obchod

Související

003	Systémy psaní a písma
004.3	Technické vybavení. Technické prostředky
004.4/6	Programové vybavení. Programové prostředky
004.7	Počítačové sítě
007	Teorie systémů. Automatické systémy. Informační systémy. Kybernetika
377	Odborné vzdělávání
621.39	Sdělovací technika

686	Knihářství. Sklenářství. Kancelářské potřeby
77	Fotografie. Fotografické postupy

Skupiny 00 a související mají obecnější charakter, zde je nutno zvážit knihovnický obsah (vyjádřený slovně předmětem a pořadovým číslem předmětové kategorie 12)

ZÁKLADNÍ LITERATURA PŘÍBUZNÝCH OBORŮ

výjimečně, pouze jde-li výslovně o knihovny a KIV

(Dějiny, politika, kultura, kulturní instituce, právo, ekonomika, filozofie, logika, literární věda, psychologie (bibliopedagogika, psychologie čtenáře a uživatele), sociologie)

Definice přijatelných typů zdrojů (zdroje přiměřené cílové skupině, lze očekávat dlouhodobou existenci zdroje - stabilita, inovativnost zdroje, původ zdroje, přijatelnost tendenčních informací...)

Zdroj musí především odpovídat kritériu Předmětu (tj. obsahovému záběru akvizice).

Dále: převažující úroveň je odborná, vědecká (nikoliv populární, pro širší veřejnost).

Dá se předpokládat určitá trvanlivost. (relativní, vyloučit, kde je zjevná dočasnost)

Vyloučit materiály zjevně stranické, ideologicky zbarvené, pamflety (zvážit nutnost- kritérium se obecně uvádí, v tématice KIV málo pravděpodobné).

V první fázi práce: V české části KIV vyloučeny cizojazyčné verze českých zdrojů (např. typicky anglické verze WWW stránek)

V zahraniční části KIV obdobně – vždy originál. Otázka k posouzení – např. anglické verze méně známých jazyků, patrně bude aktuální v pozdějších etapách práce.

Zdroje budou popsány jako celek a budou z nich vybírány dokumenty k popisu, v obou případech se přiměřeně uplatní kritéria předmětu. U elektronických časopisů a konferenčních sborníků českých bude popis na úrovni knihy/seriálu a pak analytický popis.

Oblast zahraničních zdrojů – zpočátku pouze zdroj jako celek, u elektronických časopisů popis na úrovni knihy/seriálu, bez analytického popisu. Omezení bude korigováno v pilotní a zkušební fázi (možnost zúžení i rozšíření).

Pro Česko i zahraničí lze použít Adresář knihoven a adresáře na stránkách

OK NK

Následující kritéria zatím nastavena pro Česko. Pro zahraničí platí potřeba redukce. Možná je redukce použitím dalších kritérií: stránky mimořádně informačně bohaté / volný a bezplatný přístup / instituce zvláště významné (např. celoevropský význam), ústřední (např. typy knihoven omezit na národní).

V pilotní fázi:

Servery a www stránky, webová místa:

Národní knihovna ČR

krajské knihovny

1-2 specializované knihovny

2-3 internetové prezentace z příbuzných oborů (u nichž lze předpokládat zveřejnění dokumentů relevantních z hlediska záběru brány).

Kritéria byla v upravena podle poznatků ze zpracování v pilotní fázi:

WWW stránky veřejných knihoven – vítězů soutěže Biblioweb

WWW stránky krajských knihoven (knihoven s krajskou funkcí)

WWW stránky Národní knihovny ČR- portál Knihovnického institutu

Pro zahraničí upraví výběr UISK, návrh 1-2 národní knihovny

1-2 www stránky z oblasti vysokoškolského studia KIV

1- 2 zdroje vybrané ze stránek [Odboru knihovnictví NK](#)

Ve fázi rutinního provozu

Servery a www stránky, webová místa v Česku, pro zahraničí bude definitivně upraveno na základě pilotní fáze provozu:

velké knihovny (též zahraničí)

Národní knihovna ČR (vybrané národní knihovny v zahraničí)

skupina bývalých státních vědeckých

velké /ústřední odborné knihovny

knihovny, které vyhrály Biblioweb

školy, které se zabývají KIV (vybrané též v zahraničí)

UISK a další vysoké školy (ne)univerzitního typu

VOŠIS a další vyšší odborné školy

SKŠ v Brně a další střední školy

(zpočátku oficiální stránky - nikoliv osobní stránky učitelů a studentů. Po pilotní fázi lze přehodnotit. Obdobně materiály pro výuku, zveřejňované možná dočasně, diplomky, seminární práce...)

instituce, organizace, společnosti, spolky

působící v oblasti KIV - jako podklad adresáře na www OK

profesní spolky (knihoven i knihovníků) (vybrané též v zahraničí)

odborové organizace

nadace

komerční organizace -řídít se kritériem volného přístupu, orientovat se místem organizace v KIV (např. Albertina icome)
vláda, státní správa a samospráva
Ministerstvo kultury
Ministerstvo informatiky
další stránky a dokumenty přímo se týkající KIV
personální stránky včetně stránek významných osobností oboru– na základě poznatků z pilotního provozu definitivně rozhodnout, často se vylučují pro množství osobních údajů, zjistit obecnou informační hodnotu

Další zdroje, které mohou mít samostatnou doménu, nebo se mohou vyskytovat na shora uvedených stránkách

Databáze = databáze oboru KIV (nikoliv jakékoliv databáze vytvářené knihovnami)
v rámci KIV báze bibliografické, plnotextové, faktografické
diskusní skupiny, elektronické konference (jen odborně zaměřené na KIV, zvážit další požadavky)
elektronické časopisy: zaměřené na KIV - pak jako celek a v Česku i analyticky, v zahraničí jako celek, vyloučit referátové a vyloučit elektronické časopisy- zpravodaje vydávané knihovnami bez ambic k celostátnímu záběru.
adresáře, brány, bibliografie : Zahrnout, odpovídají-li KIV, a ověřit kritériím kvality (přidaná hodnota), zvažovat. V zahraničí možná naopak omezení na tyto zdroje.
učební texty, materiály pro kursy
referenční materiály
slovníky, příručky - mohou mít i podobu databází
konference, schůze, semináře jen, když obsahují plné texty příspěvků

V případě databází, které mohou být popsány v MetaLib i Web, bude dále posuzována významnost zdroje pro přidání do JIB (oblast všeobecnosti / informační věda) nebo ponechání v bázi Web.

Definice přijatelných stupňů obtížnosti percepce zdrojů (rozhoduje cílová skupina)

Úroveň obtížnosti percepce zahrnovaných zdrojů odpovídá kvalifikační úrovni předpokládaných uživatelů brány - minimálně odborné knihovnické středoškolské vzdělání, minimálně předpokládaná pasivní znalost dvou světových jazyků (angličtina, němčina), minimálně základní znalosti orientace na internetu a znalosti využívání internetových technologií

Definice přijatelných zdrojů podle dostupnosti (jen volně dostupné zdroje, nebo zdroje dostupné přes poplatky, registraci, řešení otázek copyrightu) a Definice přijatelnosti

zdrojů vyžadujících registraci (jen online, písemnou...)

V pilotní fázi

pouze volně dostupné zdroje

Ve fázi rutinního provozu

po vyřešení otázek automatizované registrace (SfX?) z rozhraní brány, resp. možnosti automatizované detekce (cookies, IP adresy) a vypracování rutinní metodiky řešení otázek souvisejících s autorskoprávními problémy i vázaně dostupné zdroje .

Definice přijatelných zdrojů dle technologie (jaké technologie se budou akceptovat: forms, ISmapy, databáze, skriptování..., jakou konektivitu má cílová skupina, jaký sw cílová skupina užívá, jaký hw cílová skupina používá - jak tyto faktory ovlivní výběr zdrojů brány)

Vzhledem k obecné dostupnosti* internetových technologií v knihovnách (resp. trendech dalšího rozšiřování připojení knihovnických a informačních institucí k internetu) a relativně vysoké očekávané, zejména budoucí, informační gramotnosti (týkající se zejména práce s nejnovějšími informačními technologiemi) knihovníků a informačních pracovníků není třeba vytvářet filtr, který by vyřazoval některé z informačních zdrojů na základě použité informační technologie. U zdrojů, v jejichž případě je nezbytné přenášet velká množství dat je třeba mít na vědomí, že nejčastěji používanou technologií připojení k internetu je dial-up (35% knihoven), následuje radiové připojení (26%), neboli metody nedosahující vysokých rychlostí přenosu dat, bude tedy vhodné v případech objemnějších dokumentů na tuto skutečnost upozornit (pole informující o objemu přenášených dat). Je třeba vzít na vědomí (viz protokoly návštěvnosti stránek Informace pro knihovny, [http:// ...](http://...)), že naprostá většina předpokládaných uživatelů brány používá při prohlížení internetu prohlížeč MS Internet Explorer, verze 5.5 a 6.0, ostatní prohlížeče se využívají minimálně, z toho nejvíce Mozilla, Netscape, Opera: je nicméně třeba zajistit kompatibilitu rozhraní brány minimálně s těmito prohlížeči; dále, že minimálně polovina návštěvníků jmenovaných stránek používá stále rozlišení 800x600px, a že tudíž rozhraní brány musí být v tomto rozlišení bez problémů čitelné a použitelné.

*Pozn.: informace v tomto odstavci jsou čerpány z dokumentů Stav připojení knihoven České republiky k internetu v závěru roku 2001, 2002, <http://knihovnam.nkp.cz/docs/Internet.pdf> a Koncepce projektu internetizace knihoven, 2003, http://knihovnam.nkp.cz/docs/KoncepceInter1401_2004.doc

Definice speciálních potřeb cílové skupiny (handicapovaní...)

V rámci přípravy uživatelského rozhraní je třeba vzít v úvahu možnost určitých typů zrakových vad potenciálních uživatelů brány (zachovat možnost individuální úpravy - zvětšení - fontů, tj. nedefinovat velikost fontů v CSS absolutně - např. v px, ale relativně, např. v em, možnost hlasového výstupu). Dále je třeba s ohledem na výsledky výzkumu* nutné uživatelské rozhraní definovat s důrazem na snadnost, jednoduchost a srozumitelnost jeho ovládání, vyhýbat se používání příliš úzce odborné technické terminologie v nápovědách, zajistit možnost jednoduchých, srozumitelných a snadno vyvolatelných kontextových nápověd. Rovněž je nutné provoz brány zajistit, aniž by bylo třeba instalovat do prohlížečů méně známé plug-iny (s výjimkou obecně známých typu Adobe Reader, či aplikací schopných korektně pracovat s běžnými dokumenty aplikací Word, Excel, Access apod. - rozhraní ovšem musí poskytovat možnost jejich snadné instalace, resp. srozumitelné informace o tom, kde a jak takový typ sw získat.). Je třeba si v této souvislosti uvědomit, že, jak plyne z průzkumu*, není znalost práce s těmito editory zejména ve veřejných knihovnách v menších obcích a městech úplnou samozřejmostí - lze ovšem očekávat, že i na těchto úrovních se bude kvalifikace pro práci s těmito nástroji rozšiřovat (tj. již se to průběžně děje).

*Pozn.: údaje jsou čerpány z výzkumu Analýza věkové, vzdělanostní a mzdové struktury pracovníků knihoven v ČR, 2000, <http://knihovnam.nkp.cz/docs/ANALMZDOV1407.pdf>. Aktuální údaje budou k dispozici v roce 2005.

Rozhodnutí o granularitě: zpracování na úrovni sites, nebo jednotlivých dokumentů

Vzhledem k tomu, že předpokládané webové zdroje jsou z převážné části institucionální prezentace jednotlivých knihoven a dalších informačních institucí, které obsahují značná množství informačních dokumentů, z nichž řada nebude odpovídat zejména obsahovým kategoriím výběru, bude nezbytné výběr z větší části provádět i na úrovni jemnějšího stupně granularity, neboli jednotlivých dokumentů. Výběr pouze na úrovni sites přichází v úvahu v případě zdrojů zahraničních. Vzhledem k tomu, že se jedná o pracovní a časově náročný přístup, je třeba v pilotní fázi tyto jevy důkladně kvantitativně posoudit a na základě zjištěných faktů a jejich komparace s disponibilními možnostmi kritéria výběru pro rutinní fázi upravit a přizpůsobit.

V pilotní fázi a v prvním období rutinní práce: portály a stránky typu portál, rozcestník, adresář – I v Česku - jediný záznam s bohatým věcným popisem, který zachytí (relevantní) kategorie odkazů. Výhledově jemnější zpracování na úrovni dokumentů a adresář dalších www stránek. Výjimka: Knihovnický portál Knihovnického institutu NK. Vytypované knihovny – WWW stránky jako celek plus závažné dokumenty.

Rozhodnutí o kvalitě zdrojů pro katalogizaci (minimální zdroje pro popis - tj. které informace musí zdroj obsahovat, pouze zdroje opatřené metadaty..)

Bude doplněno: předpokládáme minimálně název, původcovské údaje. Definitivně rozhodneme podle dohody na struktuře minimálního záznamu. **Po rozhodnutí širšího týmu o rozsahu minimálního záznamu je nutno klást na zdroj obdobné nároky jako na ostatní typy zdrojů. Katalogizační pravidla řeší i situace nedostatku údajů, jde tedy o záležitost obsahových a formálních kritérií.**

Definice geografického vymezení (jsou potřeby cílové skupiny geograficky vymezené, soustředí se služba na lokální informace, či i zahraniční, které a proč)

Vzhledem k potřebám cílové skupiny (důraz kladen na tuzemskou praxi knihoven a informačních zařízení, zahraniční praxe a teorie je vyhledávána spíše studenty a pedagogickými pracovníky s cílem plnění studijních a pedagogických úkolů) se maximální prioritou klade na zdroje českého původu, zejména v pilotní fázi práce na bráně. Zahraniční zdroje připadají v úvahu v úzkém výběru, vzhledem ke geografickým souvislostem připadají v úvahu především zdroje slovenské, jako druhé v pořadí zdroje evropské (EU) a ruské, jako třetí zdroje zámořské (USA a Kanada). V pilotní fázi bude zahraničí omezeno na EU (zde speciálně Slovensko) a USA, později může být upraveno.

Zahraniční zdroje na českých WWW stránkách: česká excerpce vynechává zdroje odkázané, patrně zahrne přetisky (ovšem u legislativních dokumentů nutno upřednostnit originální, závazné znění). Překlady jsou posouzeny jako domácí produkce. Při vytváření strategie zpracovávání lze dohodnout formu systematické spolupráce se zahraniční excerpčí.

Definice jazyka vzhledem k cílové skupině

Úroveň jazykových znalostí pracovníků knihoven byla v průzkumu* hodnocena spíše jako nevyhovující, zejména v případě veřejných knihoven, v případě specializovaných knihoven výrazně lépe. (V případě veřejných knihoven je jazyková úroveň vnímána jako nevyhovující u 45,5% dotazovaných knihoven, jako dostatečná u 36,6% knihoven, jako optimální pouze u 6% knihoven; v případě specializovaných knihoven byla úroveň jazykových schopností hodnocena jako dostačující u 48,9% knihoven, jako dobrá u 31,9% knihoven, přičemž nějaké jazykové znalosti byly uvedeny u 62% pracovníků veřejných knihoven a u 96% knihovníků ve specializovaných knihovnách.). V celém souboru převažuje znalost ruského jazyka, znalosti hlavních světových jazyků - angličtina, němčina, francouzština, španělština - vykazuje 50-60% knihovníků v rámci celého souboru, přičemž zřejmý důraz se klade na angličtinu a němčinu. Jazykové znalosti studentů naopak vylučují ruštinu, převažuje angličtina a němčina, snad francouzština a španělština**. Plyne z toho, že vzhledem k omezeným

zdrojům brány a jazykové kvalifikaci cílové skupiny budou jazyky úzkým filtrem dokumentů zařazovaných do brány: v širším záběru (potenciálně v úplnosti) lze zařazovat zdroje české a slovenské, v užším výběru zdroje ruské, anglické, německé, přičemž v případě zdrojů určených pracovníkům veřejných knihoven bude nutné důraz klást na zúžený výběr: informačně nejvýznamnější zdroje zcela pragmaticky související s aktuální praxí a aktuálními problémy českých knihoven. V případě zdrojů určených prioritně studentům je třeba vzít v úvahu neznalost ruštiny a nepřístupnost azbuky (nelze však materiály k teorii informační a knihovnické vědy a učební materiály plošně adresovat výhradně studentům a/ nebo mladým lidem!). Ostatní jazyky přicházejí v úvahu ve velmi úzkém výběru - základní rozcestníky a knihovnické portály té které jazykové oblasti, a to pouze v případě, umožní-li jejich vyhledávání a zpracovávání finanční a pracovní rezervy v práci brány, což je v nejbližších letech vysoce nepravděpodobné. Jazykový výběr bude upraven i podle očekávané informační hodnoty zdrojů dané jazykové oblasti.

*Pozn.: údaje jsou čerpány z výzkumu Analýza věkové, vzdělanostní a mzdové struktury pracovníků knihoven v ČR, 2000, <http://knihovnam.nkp.cz/docs/ANALMZDOV1407.pdf>. Aktuální údaje budou k dispozici v roce 2005.

**Pozn.: průzkum v akademické obci není zatím k dispozici, uvedeno podle zkušeností pedagogů UISK.

Kvalitativní kritéria výběru dokumentů

OBSAHOVÁ KRITÉRIA (validita zdroje, autorita a reputace zdroje, přesnost informací, obsažnost, unikátnost, uspořádání a organizace zdroje, aktuálnost a přiměřenost informací...)

CONTENT CRITERIA

V této sadě kritérií se hodnotí informace obsažená ve zdroji. Část otázek vychází z toho, že na internetu může publikovat kdokoliv, vydávat se za kohokoliv a informace nemusela projít přes žádný filtr, který by ji ověřil. Zdroj na internetu nemusí být, čím se prohlašuje. Jeho publikování není zárukou jeho správnosti a hodnověrnosti.

U každého kritéria následují možná podkritéria jako návod k jeho uplatnění.

Cílem je s jejich pomocí vyloučit nereseriozní informace, recesi, nepodstatné a málo hodnotné informace apod.

Není tedy třeba je uplatňovat mechanicky všechny. V některých případech stačí např. k posouzení validity fakt umístění na určitých stránkách, v určitém časopise apod.

K úkolům pilotní fáze patří i prověření těchto kritérií praxí.

Obsahová kritéria mají mezi ostatními kvalitativními kritérii prioritu, i když ne absolutní.

Platnost (validity)

Plní zdroj své proklamované záměry?

Příklady otázek:

Je ve zdroji zveřejněno, co má zahrnovat, pokrývat?
Schází nějaká z těchto informací?

Je informace výsledkem pečlivého bádání, zkoumání?

Příklady otázek:

Obsahuje odkazy, bibliografii a vůbec uvádí zdroje informace?

Je tento formát odvozen od jiného?

Příklady otázek:

Je to elektronická verze tištěné knihy, časopisu?
Nacházíme zmínku o dostupnosti v jiném formátu?

Řešení: podle typu zdroje a provenience. V počátcích rutinního provozu platí zásada vybírat dokumenty dostupné pouze online. Důvodem je jen úspora pracovních sil a zásadu lze porušovat podle úvahy zpracovatele. Např. usnadnit přístup k obtížně přístupnému zahraničnímu zdroji, ke Sbírce zákonů apod.

Proč původce tuto informaci zveřejňuje?

Příklady otázek:

Má nějaké skryté motivy?
Nejde jen o ješitnost?
Existuje nějaká výzva k placení?

Je informace pravá? Je tím, čím se zdá být?

Příklady otázek:

Potvrzuje URL uvedené autorství?
Je uvedena e-mailová adresa původců?
Jsou k dispozici jiné kontaktní údaje, které potvrzují autorství?
Ukazuje zdroj na jiné zdroje, ze kterých lze informaci potvrdit?
Je informace ověřitelná
Je informace tendenční a přitom je to popíráno?

Renomé zdroje (authority and reputation of source)

Kdo poskytuje informaci?

Příklady otázek:

Je dokumentován původ materiálu?
Je zveřejněn autorův titul a domovská instituce?
Je informace připsána autorovi nebo vydavateli?

Kam vede URL?

Je uvedeno autorovo plné jméno?

Jaké renomé má poskytovatel informace?

Příklady otázek:

Už jste slyšel o autorovi?

Je autor citován v respektovaných zdrojích?

Spadá informace do oblasti, kterou se autor zabývá?

Byla informace ověřena?

Příklady otázek:

Byla redigována?

Jaká je úroveň moderování elektronické konference?

Byla publikována komerčně?

Jaká je reputace "ověřovatele"?

Příklady otázek:

Je webové místo sponzorováno a kým?

Přes jak věrohodný a respektovaný zdroj jsme se k tomuto zdroji dostali?

Je webové místo známé a respektované?

Je vydavatel známý a respektovaný?

Je uvedený autor skutečně autorem?

Příklady otázek:

Dá se autorství a/nebo existence autora ověřit?

Podstatnost informací (Substantiveness)

DutchESS toto kritérium definuje jako množství informací, které stránka poskytuje.

Jak podstatná je informace?

Příklady otázek:

Aby obsahovala víc než jen např. kontakt

Přednost plný text proti bibliografii (pro zařazení bibliografie může mluvit existence přidané hodnoty typu abstrakt u záznamů)

Není to pouhé oznámení?

Obsahuje nějakou přidanou hodnotu?

Příklady otázek:

Např. anotovaná bibliografie, linky k hodnotným anotacím

Kritérium podstatnosti bude užitečné např. na www stránkách knihoven, u vydávaných zpravodajů apod.

Zpracovatel však může vědět, že i málo podstatná informace je cenná svou ojedinělostí, odpovídá četným dotazům uživatelů apod.

Přesnost (Accuracy)

Je informace přesná?

Příklady otázek:

Dá se její správnost ověřit?

Např. podle citovaných zdrojů, odkazů

Vyhovuje gramatika a pravopis?

Nacházíme hodně typografických chyb?

Úplnost (Comprehensiveness)

Jak detailní jsou informace, které zdroj poskytuje?

Příklady otázek:

Název je informativní?

Abstrakt?

Nějaké prohlášení o záměrech, úvod?

Jsou uvedena jasná kritéria pro zařazení informace?

Jsou uvedena klíčová slova?

Nacházíme vše, co jsme čekali?

Příklady otázek:

Není informace zčásti nekompletní?

Jsou pokryta všechna hlediska obsahu?

Naznačuje index nebo obsah úplnost?

Nacházíme víc než jen nejzákladnější informaci?

Nejsou tam žádné mrtvé linky a prázdné soubory.

Jedinečnost (Uniqueness)

DutchESS definuje jedinečnost jako množství primárních informací, které zdroj obsahuje a nejsou obsaženy jinde.

Je informace na webovém místě jedinečná?

Příklady otázek:

je to primární materiál? Nejde o "přetisk"?

obsahuje webové místo nějakou originální práci?

má materiál nějaký vztah k jiné práci?

Je webové místo zaměřeno dovnitř (či obsahuje jen linky ven)

(Jedinečnost, originalita je důležitá u různých přetisků, zvláště zákonů a standardů)

Problém legislativních dokumentů na www stránkách typu portál:

Dokumenty jsou odkázány nebo přetištěny. V obou případech je nutno popsat a odkázat skutečný originál, oficiální znění. Odkaz uvedený na stránkách nemusí vést k originálu, je nutno ověřit. Příkladů mezinárodních nebo zahraničních legislativních dokumentů zařazovat, ale posoudit v kombinaci s kritériem renomé vydavatele, přítomností nebo absencí údajů o překladu (např. jde o pracovní, prozatímní překlad atd.)

Komparabilita - Comparability

Různé zdroje dávají tutéž informaci, z různého pohledu, v různé hloubce pokrytí, kriticky... Případně jeden z nich nabízí různé přístupy. Zjevně souvisí s jedinečností, ale jde napříč i dalšími kritérii.

Příklady otázek:

Ve srovnání s ostatními - přináší něco jedinečného vzhledem k obsahovému pokrytí nebo formátu

Existuje ekvivalent v jiných formátech?

Existuje zrcadlo site - "mirror site"?

Složení a organizace (Composition and Organization)

Je informace správně sestavena?

Příklady otázek:

Řídí se text základními pravidly gramatiky, pravopisu a gramotnosti?

Zahrnuje žargon?

Je informace podávána jednoznačně?

Je informace jasně organizovaná?

Příklady otázek:

Struktura je dobrá?

Je uvedena logicky a konzistentně?

Je členěna do logických oblastí?

Je dobře graficky upravena?

Je organizována podle potřeb uživatele?

Je přehledně uspořádaná?

Je obsah jasně popsán?

Jsou nadpisy jasné a popisné?

Jsou náznaky interní standardizace?

Pokrytí (Coverage) je ojedinele uváděno v materiálech DutchESS

Hloubka a šířka informace

Objektivita - Objectivity

převzato z materiálů GESource, kde je uváděno jen okrajově, jako kritérium málo relevantní v jejich obsahovém záběru. Jinde se objevuje v rámci jiných kategorií.

I oboru KIV se dá pojmout podobně - málo pravděpodobné, ale je správné o tomto hledisku vědět

Příklady otázek:

Jsou tendenční stanoviska, stranickost, přiznána?

Je přiznána příslušnost ke skupinám apod.?

FORMÁLNÍ KRITÉRIA (snadnost navigace, uživatelská podpora, použití uznávaných standardů, přiměřeně používané technologie, estetická kritéria)

FORM CRITERIA

Tato kritéria hodnotí médium, design a presentaci zdroje. Nemá se zapomínat, že na www záleží vzhled na vybavení, které uživatel má. Cílem je upřednostnit zdroje, které jsou uživatelsky vlídné. Je nutno nezapomínat na obsahová kritéria, která mají přednost. Obsahově hodnotné zdroje nemají být zamítnuty jen pro nedostatek ve formálních kritériích, pokud neznemožňuje jejich použití. Uvedená formální kritéria jsou někdy maximalistická.

Snadnost navigace (Ease of Navigation)

Jak snadné je zdroj najít a listovat v něm?
Jak snadné je ve zdroji hledat prohlážením (Browse)
Jak snadné je ve zdroji vyhledávat (Search)
Zdroj má index nebo mapu www stránky

Nabídka podpory pro uživatele (User Support)

Existuje instrukce, příručka, helpy, dokumentace online nebo tištěná?
Nabízí se nějaké školení a servis? (e-mail nebo interaktivní HelpDesk), telefonická linka, školící materiály nebo kurzy?

Užívání uznaných standardů (Use of Recognised Standards)

Jsou nabízena metadata?
Užívá se standard multimedia format (např. MIME)?
Napsáno ve standardu HTML?

Vhodné využívání technologie (Appropriate Use of Technology)

Jak vhodný je formát?

Estetická hlediska (Aesthetics)

(V GESource jsou nazvána Design a prezentace)
principy dobrého designu, působí dobře, vyváženost textu, obrázků, fontu atd. Velikost, barva a animace obrázků.

Přístupnost - Accessibility

převzato z GESource, jinak je přístupnost zahrnuta už mezi kritéria prvního filtru (akvizice).
Je stránka často nepřístupná? (nespolehlivost serveru, přetížení)
Je stránka přístupná 24 hodin?
Jak obtížný je případný proces registrace?
V jakém jazyce, potřebujeme speciální znaky na klávesnici?

PROCESOVÁ KRITERIA

PROCESS CRITERIA

Počítat s tím, že dokumenty na www jsou proměnlivé. Integrita internetových závisí na poskytovateli informací, správci www místa a technologii.

Ve výběru upřednostnit zdroje, které dávají naději na stabilitu, jsou dosažitelné, které jsou vhodně spravované. Následující kritéria se proto vztahují na procesy vytváření zdroje.

Informační integrita = práce poskytovatele informací

Je informace aktuální a aktualizovaná?

Příklady otázek:

Je uvedeno datum vytvoření?

Odpovídá uvedené datum informací ve zdroji?

Je informace svou povahou trvalá?

Příklady otázek:

Pokud stránky obsahují efemerní informace, jak jsou aktualizované?

Jak tato informace podléhá změnám?

Pokud se zdroj neaktualizuje, nakolik vydrží hodnota informace pro veřejnost?

Jde o informaci efemerního typu?

Vyhovuje správa obsahu informace?

Příklady otázek:

Jsou časově omezené informace dostupné v přibližně reálném čase?

Dá se čekat, že poskytovatel bude aktualizovat? (pozor na stránky studentů)

Je zdroj opravován, rozšiřován, aktualizován?

Byla v poslední době data aktualizována?

Je uvedeno, jak se zdroj aktualizuje?

Integrita webového místa (práce správce webového místa)

Je stránka aktuální a aktualizovaná?

Příklady otázek:

Jsou tam mrtvé linky?

Jsou na všech stránkách data poslední revize?

Jsou tu linky na přestěhované stránky?

Je zobrazeno datum poslední aktualizace

Byli jste přesměrováni na novou URL? Je webové místo ověřeno jako trvalé, nebo se to dá čekat?

Příklady otázek:

Je k dispozici údaj, jak často se zdroj aktualizuje?

Je místo často aktualizované?

Je webové místo vhodně spravované?

Příklady otázek:

Předpokládá se, že organizace či osoba, která ho hostí, bude ve správě pokračovat?

Je oznámeno ukončení platnosti zdroje?

Integrita systému - práce administrátora systému

Objevují se při otvírání stránek systému hlášení o chybách?

Je systém dostupný v přiměřeném řase (stránky se otvírají do několika sekund nejdéle)?

Nevyžaduje systém instalaci specializovaných neseadno dostupných plugins?

Řídí se systém integrálně ověřitelnými standardy, které odpovídají definici dokumentu v hlavičce (HTML 4.0, XML, CSS)?

Existují mezi jednotlivými stránkami systému rozdíly v použitých standardech a jejich používání?

Používá systém při tvorbě stránek nestandardní proprietární technologie (např. Active X MS)?